

Рецензия

за дисертационен труд на тема

Властта в ситуация: теоретични и емпирични аспекти.

на Леа Иванова Вайсова

Редовен докторант със стипендия към Докторска програма „Социология“, Нов български университет, за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата 05.11.01. (Социология). Научен ръководител проф. ДСН Кольо Видев Коев.

От професор д-р Петя Любомирова Кабакчиева, Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, член на научното жури, назначено със заповед на Ректора на НБУ № 3-РК-243 от 15 май 2018 г.

1. Представяне на дисертацията.

Следвайки канона на жанра „рецензия“, започвам с формалното описание на дисертацията, отбелязано и в автореферата. Докторската теза се състои от увод, изложение в пет части и 13 глави, заключение, библиография и приложение. Общият обем е 388 стандартни страници. В библиографията са посочени 135 заглавия на български и английски език, както и 52 заглавия на вторична литература. Публикациите по темата са повече от достатъчни – седем.

По-важният въпрос обаче е какво стои зад петте части и многото глави. Предметът на дисертацията, формулиран от докторантката са колективните мобилизации сами по себе си и съпровождащите ги публично открояващи се политически дискурси /стр.5/ Изследователските въпроси на Леа Вайсова са следните: „Как се проблематизира държавата и през какви позиции? Как се практикува социална критика? Какви дискурси за социално-политически ред могат да бъдат открити през съответните мобилизации? Как се артикулират те?“ Търсейки отговор на тези въпроси в работата си тя удържа две нива: „това на организациите, формите и практиките на колективни мобилизации, но и второ - ...нивото на дискурсите, поддържани в тези форми, които далеч ги надхвърлят и се отнасят до артикулации на теми като субективация, социален ред и социална критика“ / стр. 5/.

Първата част, съответно първите две глави, представят два емпирични случая на колективни мобилизации: bTV кампанията *Да изчистим България за един ден!* 2011 –

2012 и протестът срещу Закона за горите 2012, които провокират теоретичните търсения във втората и третата част. Във втората част Леа Вайсова рефлектира върху проблема за конституирането на субекта през властовите отношения, съответно съпротиви, анализирайки текстове на Фуко, Ернесто Лакло и Шантал Муф, Тодор Христов. Третата част „слиза“ на микронивото на властовите отношения и през анализ на работи на Алфред Шютц, Харолд Гарфинкел и Кольо Коев обосновава необходимостта от погледа върху „ситуация“, както и използването на емпиричната техника през етнометодологичната перспектива към ситуацията на интервюиране, в която изследователят едновременно е и участник в протестите, той е хем наблюдател, хем ангажиран с действието. В четвъртата част се разглеждат контекстите, в които се появяват мобилизациите, предмет на анализ: по-широкия контекст на криза на демокрацията, в който фокусът е върху анализа на дискурса за корупцията и обвързването му с този за съдебната власт; и конкретния контекст на появата на летните протести 2013 г. и на Протестна мрежа. Последната, пета част е посветена изцяло на появата, структурирането, основните реторически фигури на Протестна мрежа, така както са видени от 14 участника в нея, интервюирани от докторантката.

Съдържанието на дисертацията разкрива един амбициозен труд, опитващ се да съчетава теоретични дискурси с емпиричната им верификация и обратно – емпиричните наблюдения търсят адекватното си теоретично наименование.

2. Приноси в дисертационния труд

Ще следвам наложените изисквания за разграничения на приносите – методологически, приноси към ново знание, и приложни.

1. Като методологически принос, посочен и от докторантката, бих посочила рефлексията върху провеждането на изследване от човек, едновременно участник в, но и наблюдаващ и рефлектиращ върху, даден процес. Компетентността на Леа Вайсова в областта на феноменологичния подход на Алфред Шютц, етнометодологията на Харолд Гарфинкел и интерпретацията им в текстове на Кольо Коев е впечатляваща и води до следния принос, формулиран от докторантката: „Като значим се откроява етнометодологическият поглед върху процеса на интервюиране, в който интервюиращият от специфична инстанция (предполагана от интервюто като социологическа техника) става част от взаимодействието, което неизбежно рамкира интервюто“ /стр. 30 от

автореферата/. Много интересни са показаните – чрез подчертаване в текста - техники, чрез които „респондентите ми в процеса на интервюиране ме правят- част-от-тях“ /стр. 236/. Интервюто се превръща в процес на утвърждаване-прогласяване на истината, разбрана като предварително фоново знание. Съгласна съм с докторантката, че този подход е продуктивен и може да бъде използван в бъдещи изследвания върху социалните движения, изискващи едновременно включване в движенията и дистанциране от тях.

2. Самото изследване на Протестна мрежа в динамичното ѝ конструиране, като поле на социални взаимодействия, е интересен и важен подход.
3. Като принос в областта на нови знания безспорно е анализът на трите случая на колективни мобилизации. Особено впечатляващо е описанието на възникването, структурирането, дискурсивните фигури на Протестна мрежа в периода 2013 - 2014 г. през погледа на 14 активни участника в този процес. Приложенията в края на дисертацията са по същество архив на тези протести. Реконструирането и анализът на употребите на „оставка“, „мафия – олигархия“, „медии-пропаганда“, „яхане на протеста“, „партии“, „политическо“ е много ценен.
4. Оригинална находка е тезата за появата на „гражданина-следовател“ „чиято практическа логика ... е сходна с конспирацията...конспирацията в дадени нейни проявления е трудно отчленима от съдебната власт“ /стр.103/. Фокусът върху връзката между конспиративното конструиране на „задулисието“, необходимостта от разкриването му и съдебната власт като гарант за това разкриване считам, че е плодотворна насока за разбиране на дискурсите на анализирани колективни мобилизации.
5. Анализите в работата поставят важния въпрос за спецификата и характеристиките на новите субекти на гражданското, разбрано като политическо, действие. Търсенето на тяхната специфика е важно начинание, оттласкването от конструкцията на Лакло и Муф, което ми се струва, че може да бъде задълбочено след емпиричния анализ, е продуктивно. Показването на хлабавата структурираност, но все пак структурираност през хоризонтални връзки, която може би е ад хок мрежа, възникнала „в рамките на езиковите игри“ /ако използвам визията на Лиотар за постмодерната ситуация/, а може би е нова форма на солидарност, или нещо трето, е значимо поле на изследване, проясняващо разбирането за новия свят, в който живеем.

Държа също да подчертая, че Леа Вайсова е добър и проникновен читател на текстове, което не е точно принос, но е знак за академична задълбоченост.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията. Приносите са малко общо формулирани и биха могли да се изведат по-прецизно.

3. Бележки

Както отбелязах, докторската теза е амбициозен труд, поставящ си амбициозни задачи, които трябва да просветлят, ни повече, ни по малко теоретичните и емпирични аспекти на властта, макар и в конкретна ситуация. Тази амбициозна цел няма как да бъде постигната цялостно в класическа докторска теза, която обикновено изяснява конкретен проблем. Ако си послужи с аналогия с художествената литература, амбициозната цел, поставена от Леа Вайсова, предполага роман в доста томове, още по-точно – незавършващ роман. Дисертацията на Леа е по скоро книга с много интересни разкази, посветени на обща тема, всеки от които може да стане новела, която след това да се разгърне в романно повествование. Тук ще си позволя да скицирам различни сюжети, така както съм ги разбрала.

Например проблемът за конституирането на политическия субект и критиката на Лакло и Муф е отделна тема, присъстваща в дисертацията, но за да се обоснове по-плътното присъствието ѝ, текстът накрая след анализа на интервютата трябва да се върне към Лакло и Муф, и да покаже релевантността на критиката на докторантката към тях, иначе тя седи сама за себе си във втората част. Много интересното аналитично наблюдение за избягването на употребата на „народ“ от интервюираните и настояването им на „хората“ заслужава самостоятелно изследване и може да се обвърже с дискурсите за „гражданското общество“, „гражданите“, „доброволците“, „младите“ от началото на текста, и с анализа и критиката на Лакло и Муф. Но това неминуемо ще разшири текста и ще наложи отказ от други сюжети и подходи.

Изключително интересната теза за конспиративното конструиране на прехода, обвързана с фокуса върху съдебната власт, и с появата на фигурата на гражданина следовател според мен предполага друг прочит на Фуко, а не толкова през освобождаващите признания на гей-движенията. В текстовете на Фуко става дума за себеразкриването като изповед, докато в анализирания в тезата случай тайната се открива и разкрива „отвън“, от позицията на следователя, а не на изповядващия се.

Фуко е любим автор на новата вълна ревизионисти в изследванията на комунизма /Коткин, Хелбек, Халвин/, включително и на връзката власт и изповедност /Игал Халвин/. Как може да се използва Фуко при анализа на комунизма и как се обвързва с анализа на посткомунистическата ситуация и с темата за разкриването на тайната е много важен, но също отделен сюжет.

За мен е проблем до каква степен реториката за корупцията и антикорупцията – а чрез книгата на Иван Кръстев тя се вкарва като основен контекст – не е привнесена в съвременната българска ситуация, като в нея се напъхват множество теми и проблеми, които имат свършено друг смисъл в тукашния контекст. В социалистическото общество злоупотребата с публичен ресурс е структурно обусловена поради липсата на частна собственост и замъгляване на отношенията публично – частно, затова тя се мисли по-скоро като употреба, а не зло-употреба. В този смисъл „корупция“ и „антикорупция“ не са елемент от ранния посткомунистически дискурс, а и съвременната им употреба е проблематична. Леа Вайсова си дава сметка за това, пишейки че трябва да се изследва говоренето за приватизацията. Но това отново е отделен сюжет.

В текста понякога има ненужни редуции. Например тезата, че „властта е редуцирана до пари, а политиката до купуване и продаване „ /стр.169/, защото мафията може да си „купи всичко и всички“, ми се струва сама по себе си редуция на сложното отношение на „хората“ към властта, което, както и Леа Вайсова отбелязва, е обвързано с това, че „силата на мафията/ олигархията се състои в това да подчинява *държавата на себе си чрез присвояването на правилата, с което трупа печалба* без оглед на „народа“/ „хората““ /пак там/. Зад идеята за правилата стоят идеи за правилност, „нормалност“, които ми се струва важно да бъдат по-подробно експлицирани и анализирани, тъкмо защото визията за политическото и властта е обвързана и с морално съдене.

Добре би било да се направи сравнение и между трите форми на колективна мобилизация. В първия случай „Политическото е сведено до фиксирането на социалния ред в практиките на самоуправляващото се и самопораждащо гражданско общество, което съществува паралелно с публичната власт, отчетливо липсваща като тема“ / 37 стр./ При Протестна мрежа темата за публичната власт вече се е появила като власт отвъд публичността, „задулисе“, фигурата на „гражданина“ се е сдобила с предиката „следовател“. Казвам това, защото описанието на трите мобилизация дава възможност да се анализира и промяната в дискурсите, макар и в рамките на две години.

Разбира се, различните сюжети се преплитат, и само чрез взаимната им свързаност се откроява сложната картина на случващото се в момента, просто е много трудно удържането им в един текст от „само“ 388 стр., затова си позволих да покажа възможното доразгръщане на засегнати въпроси и теми от докторантката в бъдещи насоки на изследвания, т.е. превръщането на „книгата с разкази“ в многотомно произведение. Тези бележки по никакъв начин не омаловажават интересните анализи в дисертацията, напротив, подчертават тяхната важност и релевантност.

4. Лични впечатления

Отвъд коментарите и оценката на дисертацията, държа да отбележа, че Леа Вайсова е утвърден млад учен в областта на социологията. Тя беше две години редовен асистент в Катедра Социология на СУ „Св. Охридски“ след взет конкурс по дисциплините „Социология на властта“, „Социология на идеологиите“, „История на социологията“ – както се вижда релевантни към темата на дисертацията ѝ, а и в момента води тези часове на хонорар. Обичана е и ценена от студентите. Участвала е и участва в редица научно-изследователски проекти, редактор е и съставител на книги и броеве на сп. *Критика и хуманизъм*. Всички тези дейности показват не само работоспособността на Леа Вайсова, но и доверието и уважението, делегирано ѝ от колегите.

Аз познавам Леа от първата ѝ година като студентка, още тогава тя правеше впечатление с любопитството си към света, социологическото си въображение, активността си. Впоследствие ми е била асистент в горепосочените курсове „Социология на властта“ и „Социология на идеологиите“ след положен изпит; участвала съм в няколко общи проекта с нея. Нямам общи публикации с Леа Вайсова, отношенията ни стъпват на професионална основа и нямам конфликт на интереси.

5. Заключение

Мисля, че е ясно от написаното дотук, че дисертацията е важен научен труд със значими приноси. Ето защо гласувам убедено за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата 05.11.01. (Социология) на Леа Иванова Вайсова и препоръчвам на членовете на научното жури да вземат същото решение.

03.06.2018

Проф. д-р Петя Кабакчиева

